

Foto: iStockphoto.com
istockphoto.com

Alle valg på samme dag?

– Om stortingsvalg og lokalvalg

Av Eirik Løkke, rådgiver i Civita

Innledning

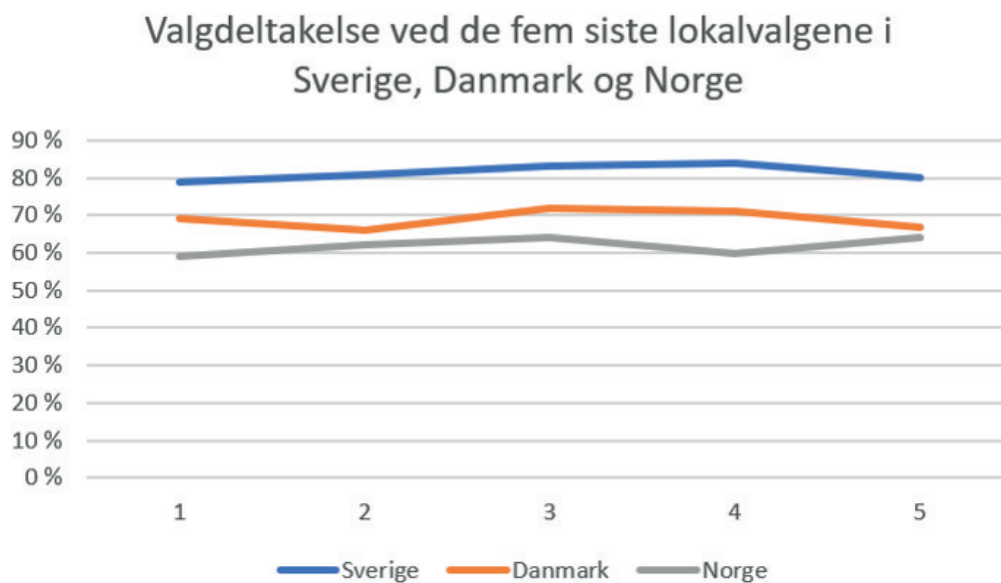
Norge er et representativt demokrati. Ettersom direkte demokrati fordrer at alle myndige borgere i fellesskap fatter politiske beslutninger, og siden det vanskelig lar seg gjennomføre i praksis, må vi velge våre representanter. Således er valg og gjennomføringen av valg blant de viktigste pilarene i folkestyret. Denne måten å organisere et samfunn på, er fundert i prinsippet om folkesuverenitet og uttrykkes i Grunnloven (§ 49): «Folket udøver den lovgivende Magt ved Stortinget [...]».¹

I Norge har vi regulert denne aktiviteten nærmere i valgloven, som beskriver hvordan vi som borgere skal velge representanter til Stortinget, fylkesting og kommunestyre.²

Et vesentlig aspekt ved gjennomføringen av valg er oppslutningen, altså hvor mange velgere som avlegger stemme. Lav eller veldig lav deltagelse svekker legitimiteten ved valget. Og selv om det

også er andre forhold enn selve valgordningen som påvirker deltagelsen, så er valgdeltagelse en av indikatorene på hvor godt valgordningen fungerer. I tillegg er det mange andre forhold enn valgdeltagelse som en valgordning skal ta hensyn til.

Det er heller ikke åpenbart at begrenset oppslutning i valget er et stort problem. Skulle valgdeltagelsen falle under 20 prosent, fremstår det åpenbart som et problem. Men er det et stort demokratisk problem dersom 1/3 av velgerne lar være å stemme?

Kilde: Civita³

En vel så viktig indikasjon på kvaliteten ved valgordningen, er at prosessen knyttet til å delta (stemmegivningen) er enkel. Det er den i Norge.⁴ Likefullt har vi en vesentlig lavere deltagelse enn Sverige, og særlig ved lokalvalg. Man kan ikke av den grunn konkludere med at Norge har et svakere demokrati enn Sverige. Men at svenske velgere i større grad enn norske velgere avgir stemme ved lokalvalg, er det verdt å undersøke nærmere.

En annen relevant diskusjon er spørsmålet om hvordan valg, og ikke minst frekvensen av valg, påvirker den offentlige debatten og partienes evne til å styre. Det er rimelig å anta at valg og valgkamper påvirker partienes adferd; Det politiske handlingsrommet begrenses jo nærmere valg man kommer, hvor kortsiktige populære saker prioriteres i enda større grad fremfor langsiktige utfordringer for landet. I så måte har valg også betydning for den løpende politiske debatten og evnen til styring.

Etter dagens bestemmelser avholdes det valg i Norge annet hvert år. Både lokalvalg og stortingsvalg avholdes hvert fjerde år, men på ulike tidspunkter. I dette notatet utforskes fordelene og ulempene ved en valgsyklus på to år, og det drøfter argumentene for felles dag for lokalvalg og stortingsvalg, slik at vi avholder valg hvert fjerde år fremfor hvert annet år.

Dagens ordning

Oppslutningen om det norske demokratiet er stor, og Norge toppe jevnlig internasjonale demokrati-rangeringer.⁵ Mye av den norske selvforståelsen er knyttet til folkestyret, Grunnloven (som vist på 17. mai) og Stortinget. I så måte har Norge sterke demokratiske røtter.

Det norske demokratiet er ikke bare et demokrati – det er et *liberalt demokrati*. Det innebærer at vi ikke opererer med uinnskrenket flertallsmakt; det er begrensninger på hva et flertall kan bestemme. Gjennom Grunnloven og inkorporeringen av internasjonale konvensjoner i norsk rett, har det norske samfunnet sikret en sterk beskyttelse av mindretallsrettigheter og menneskerettigheter. Disse garanteres og etterlevs gjennom maktdeling og uavhengige domstoler, og staten og regjeringen kan tape saker i domstolene. Videre har samfunnet lagt til rette for et pluralistisk samfunn gjennom frie og uavhengige medier som kan kultivere demokratiske normer og et velfungerende deliberativt demokrati.

Innenfor begrensningene knyttet til mindretallsvern og menneskerettigheter er prinsippet om at flertallet bestemmer svært viktig i det norske folkestyret, reflektert gjennom frie og hemmelige valg. Men det finnes flere måter å organisere valg på, og i Norge er det avholdt valg etter ulike modeller. I 1919 vedtok Stortinget å endre valgordningen til forholdstallsvalg. Denne valgordningen ble første gang brukt ved valget i 1921, og siden har vi praktisert en valgordning basert på forholdstallsvalg. Det innebærer at mandatene på Stortinget (og i kommunestyre og fylkesting) fordeles mellom partiene basert på hvor stor andel av stemmene de får ved valget.

Siden 1989 har det vært en sperregrense på fire prosent oppslutning ved stortingsvalg, hvilket betyr at et parti må over denne grensen for å kvalifisere til å få utjevningsmandater.⁶ Proporsjonal representasjon innebærer økt sannsynlighet for at flere partier blir representert i parlamentet. Det typiske alternativet til proporsjonal representasjon er flertallsvalg i enmannskretser, som gir større sannsynlighet for et topartisystem. De mest vanlige måtene å praktisere flertallsvalg på er:

- Den kandidaten som får flest stemmer i kretsen, blir valgt.
- Kandidaten som vinner valgkretsen, må få 50 prosent + én av de avgitte stemmene. Dersom ingen av kandidatene får flertall i første valgongang, vil det bli avholdt omvalg til en av kandidatene oppnår mer enn 50 prosent av de avgitte stemmene.⁷

Både forholdstallsvalg og flertallsvalg er demokratiske måter å gjennomføre valg på, og derfor gode uttrykk for folkesuverenitetsprinsippet, selv om de innebærer ulik vektlegging av hvilke hensyn som bør tas i et demokratisk samfunn. Sammenhengen mellom valg og demokrati har nærmest blitt fremstilt som synonyme; det er vanskelig å tenke seg et demokratisk samfunn uten valg.

Det lokale selvstyre har dype røtter i Norge, selv om det ikke ble grunnlovsfestet i 1814. Allerede før loven om kommunalt selvstyre kom i 1837, var det tradisjon for selvbestemmelse i byer, kommuner og amt (fra 1919 ble disse hetende fylker). I boken *Folkestyre i by og bygd: norske kommuner gjennom 150 år* skriver tidligere statsarkivar, Hans Eyvind Næss, om folkestyrets utvikling frem til 1837.⁸ Selv om man i Norge i første halvdel av 1800-tallet var progressive i spørsmål om stemmerett, var det

det bare 10 prosent av Norges befolkning (40 prosent av menn over 25 år) som ble innrømmet stemmerett.⁹ Dette ble også reflektert i lokalvalg. Utvidelsen av stemmeretten på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet demokratiserte Norge og gjorde at vi også kunne snakke om et reelt folkestyre på lokalt nivå.

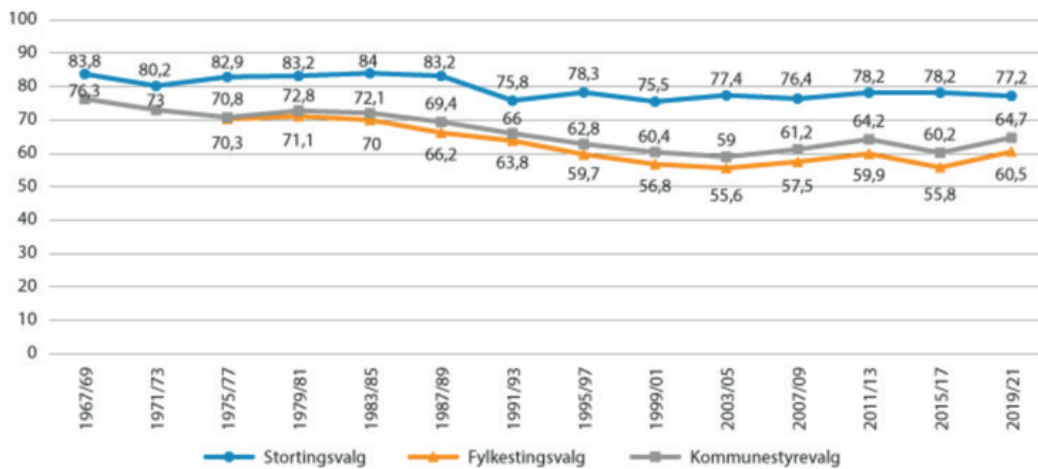
Fylkestingsvalg er relativt nytt i Norge. Det var først i 1975 at velgerne ble spurt om å velge representanter til fylkestinget. Ved innføringen av ordningen med amts-/fylkeskommuner med formannskapslovene i 1837 ble amtstinget sammensatt av ordførerne i amtets herredskommuner eller landkommuner, og frem til valget i 1975 var det indirekte representasjon i fylkestinget i form av utsendinger fra de enkelte kommunene.¹⁰

I Norge har vi, siden 1985, operert med en felles lov for alle typer valg, valgloven. En felles lov og felles valgsystem, gjeldende for hele landet, bidrar til å skape tillit og legitimitet til valget. Ett av de mange problemene med gjennomføring av valg i USA er mangelen på en felles, nasjonal valglov, noe som innebærer at valg i delstatene blir gjennomført på veldig mange forskjellige måter. Det er vanskelig å sammenligne USA og Norge direkte, men det underliggende poenget er at en felles lov, standard og gjennomføring er viktig for å skape legitimitet.

Samtidig har de lokale nivåene i Norge muligheter til selv å påvirke valgordningene. De kan blant annet bestemme antallet medlemmer av kommunestyret eller fylkestinget, utover et minimum av medlemmer basert på innbyggertall.¹¹ Tidspunktet for valg er regulert i valgloven § 9-1, som fastslår at lokalvalg skal foregå på et annet tidspunkt enn stortingsvalg: «Valg av representanter til Stortinget skal holdes på én og samme dag i september måned i det siste året av hver stortingsperiode. Valg av representanter til fylkesting og kommunestyre skal holdes på én og samme dag i september måned hvert fjerde år. Valgene holdes i det andre året av hver stortingsperiode».

Dagens ordning med separate valgår har flere fordeler. I NOU 2020: 6, *Frie og hemmelige valg*, vedlegg 5, kapittel 6 (*Felles valgdag*) drøfter Johannes Bergh og Atle Haugsgjerd konsekvensene av adskilte valg, og fremhever betydningen av at lokale saker ved de siste lokalvalgene har vært viktigere for velgerne enn rikspolitiske saker.¹² Videre er kommunene den viktigste produsenten av velferdstjenester, eksempelvis barnehager, skoler og eldreomsorg, som ofte er dominerende i lokalvalg. En tredje faktor er betydningen av lokale medier og en lokal offentlighet.¹³

VALGDELTADELSE VED STORTINGS- OG LOKALVALG 1967–2021

Kilde: SSB

Et annet argument for dagens ordning er at Norge i mindre grad enn for eksempel USA og Sveits, gjennomfører valg for å besette sentrale stillinger eller avgjøre enkeltspørsmål. Vi velger ikke presidenter, dommere eller rådmenn (*state treasurer*), slik de gjør i USA. Og vi har få folkeavstemninger sammenlignet med Sveits. Det gjør at faren for at det blir for mange valgdatoer, som kan lede til et slags utmattelsessyndrom i befolkningen, ikke fremstår som veldig presserende. Et siste og veldig viktig poeng er at dagens ordning har sterk legitimitet. Som Bergh og Haugsgjerd understreker, er det i Norge svært få som er kritiske til gjennomføringen av valgene, hvilket er en indikator på høy tillit til det politiske systemet.¹⁴

I så måte er det lite grunnlag for å hevde at dagens valgordning er dysfunksjonell.

Spørsmålet er om den likevel kan gjøres bedre, for eksempel ved å avholde alle valg samtidig.

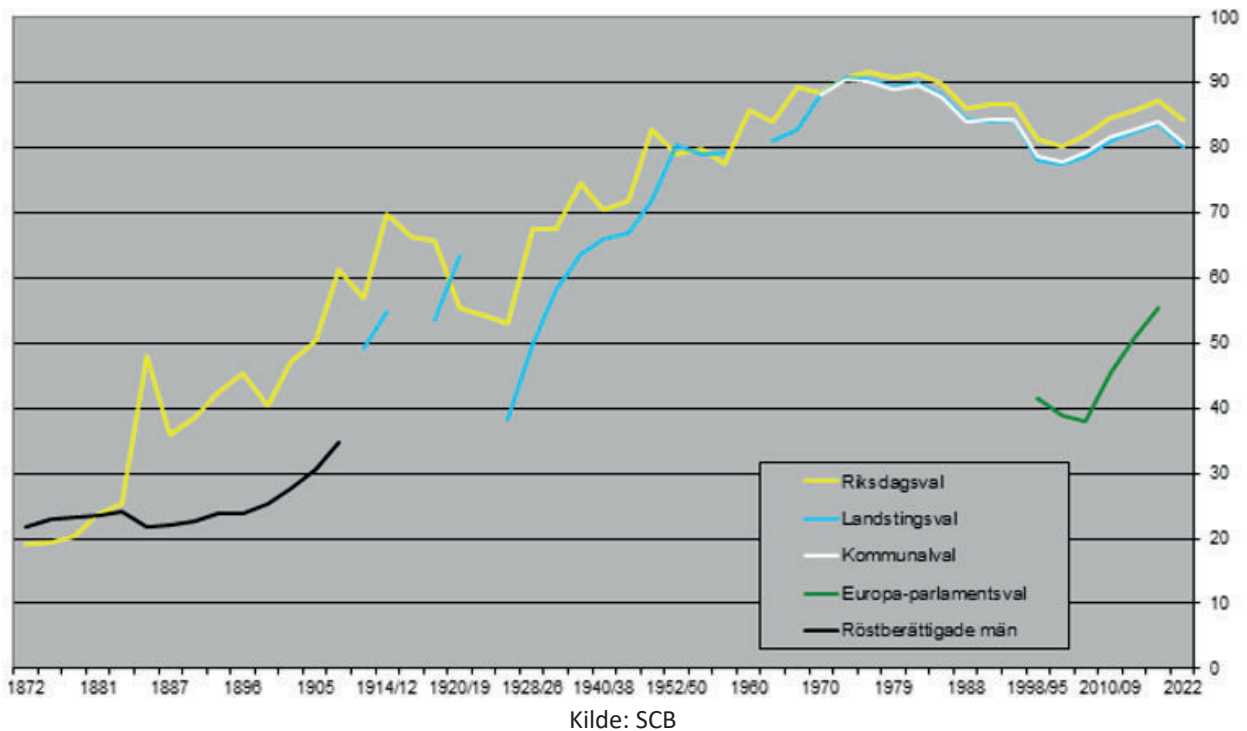
Erfaringer fra Sverige

I Sverige har de siden 1970 praktisert felles valgdag (riksdagsvalg, regionale valg (landsting) og kommunevalg). I en svensk offentlig utredning (SOU 2001:65) gjennomgås erfaringene, med en påfølgende diskusjon om hvorvidt man bør skille lokalvalg og riksdagsvalg, det vil si at problemstillingen er speilvendt i forhold til den norske. Som det påpekes i utredningen, er spørsmålet om felles valgdag mer enn et teknisk institusjonelt spørsmål; svaret har også normative implikasjoner. For å sitere fra utredningen:

Frågan om valen till riksdag samt regionala och kommunala fullmäktige bör ske på samma dag eller vid skilda tillfällen kan i förstone synas vara en teknisk institutionell fråga. Men som mycket forskning har visat är institutionella lösningar av stor betydelse i ett politisk system. Detta av i huvudsak två skäl. För det första reglerar institutionella ordningar hur den politiska makten fördelas mellan olika aktörer och organisationer i ett politiskt system. Ett vanligt exempel i dessa sammanhang är valsysteem som på ett tydligt sätt påverkar olika partiers möjlighet att få en plats i parlamentet och därmed påverkar politiken. För det andra utgör dessa institutionella lösningar normativa ordningar, som visar på hur man i ett politiskt system uppfattar att makt bör fördelas.¹⁵

Denne innsikten deles av Bergh og Haugsgjerd i deres drøfting av felles valgdag: «*Litteraturen om felles valgdag handler imidlertid ikke bare om hvor stor økning i valgdeltagelse en slik ordning vil medføre, men også om hva konsekvensene vil være for politisk engasjement og involvering i lokalpolitikk*».¹⁶

I alle tilfeller synes sammenhengen mellom felles valgdag og høyere valgdeltagelse tydelig når man ser på utviklingen i deltagelse i Sverige etter sammenslåing av valgdagene i 1970.

Som vi kan se av historiske data, har Sverige hatt ganske høy valgdeltagelse ved lokale valg siden 1945, selv om deltagelsen ved lokale valg har vært gjennomgående lavere enn deltagelsen ved riksdagsvalgene. Tallene viser at gapet mellom valgdeltagelsen ved lokale valg og riksdagsvalg ble mindre da Sverige vedtok å avholde valgene samtidig.

Ved valget i 2022 var valgdeltagelsen 84 prosent i riksdagsvalget og 80 prosent i lokalvalget. Fire år tidligere (2018) var valgdeltagelsen ved riksdagsvalget 87 prosent, mens andelen som stemte ved lokalvalget, var 84 prosent. Stemmeandelen viser at det er veldig stor oppslutning om det svenske valget, betydelig høyere deltagelse enn i Norge, både ved parlaments- og lokalvalg. Enda mer interessant i denne sammenhengen er differansen mellom riksdagsvalget og lokalvalget, som i 2018 og 2022 var på 3–4 prosentpoeng. Differansen er en bedre indikator på betydningen av felles valgdag enn tallene i seg selv. Tilsvarende tall i Norge var 77 prosent ved stortingsvalget i 2021 og 64 prosent ved lokalvalget i 2019 (61 prosent for fylkestingsvalget), altså en differanse på 13–16 prosentpoeng. Differansen mellom stortingsvalget i 2017 og kommunevalget i 2015 var på 18 prosentpoeng.

Ettersom Sverige og Norge er relativt sammenlignbare, er det en tydelig indikasjon på at felles valgdag trekker opp stemmeandelen ved lokalvalg.

Erfaringer fra Danmark

Danmark har, i likhet med Sverige og Norge, tre forvaltningsnivåer; et statlig, et regionalt og et kommunalt. Og mens regjeringer kan skrive ut nyvalg til Folketinget innenfor en fire års syklus, avholdes lokalvalg (kommune- og regionsrådsvalg) hvert fjerde år. Det vil si at det med ujevne mellomrom vil kunne bli felles valgdag for de ulike nivåene.

Ett slikt tilfelle var i 2001.

Mens valgdeltagelsen ved kommunevalg i Danmark i gjennomsnitt ligger på rundt 70 prosent, ble oppslutningen i 2001 på 85 prosent, altså hele 15 prosentpoeng høyere enn vanlig. Den samme dagen deltok 87 prosent ved folketingsvalget. Det var dermed en differanse på 2 prosentpoeng mellom deltagelse i lokalvalget og folketingsvalget.¹⁷

Dette er riktignok kun ett datapunkt, og det kan være vanskelig å isolere andre forhold knyttet til selve valgkampen i 2001, som eventuelt kan forklare den økte valgdeltakelsen. Men 15 prosentpoeng er mye, så det er en tydelig indikasjon på at årsaken til oppslutningen ved lokalvalget i 2001 hadde sammenheng med at det var en felles valgdag.

Argumenter for felles valgdag

Mange vil intuitivt mene at siden valg er en materialisering av folkesuverenitetsprinsippet, bør man være forsiktig med å redusere antallet valg. I Norge vil felles valgdag innebære at velgerne må vente fire år på å uttrykke sin mening, mot to år i dag. Imidlertid er det ikke åpenbart at sjeldnere valg svekker folkesuverenitetsprinsippet – tvert imot er det indikasjoner på det motsatte.

Innenfor valgforskningslitteraturen kalles dette fenomenet *valgtrøtthet*. Og fenomenet drøftes nærmere i den svenske utredningen. For å sitere:

I länder med utpräglad flernivådemokrati kan val till olika nivåer äga rum vid ett stort antal tillfällen. Att anordna många val på kort tid betraktas som ytterst skadligt för valdeltagandenivåerna. Extremfallen är USA och Schweiz, två länder med mycket lågt valdeltagande. I USA inbjuds medborgarna till demokratiska val i genomsnitt två-tre gånger per år. I Schweiz är det ännu oftare mellan valtillfällena eftersom det anordnas många folkomröstningar.¹⁸

Som utredningen også peker på, er ordningen med felles valgdag i Sverige noe som motvirker valgtrøtthet. En annen beslektet utfordring er at valg generelt bidrar til å skru opp konfliktnivået i politikken, ettersom en valgkamp er ment for å dyrke forskjeller mellom partiene for å gi velgerne et best mulig grunnlag for å velge. At valgkampen intensiverer og synliggjør de politiske motsetningene, er forståelig og antagelig nødvendig. Men det er neppe heldig dersom et politisk system befinner seg i konstant valgkampmodus.

Denne adferden er sterk i USA, hvor mye av politikken ofte oppsummeres med «ABC» – *Always be campaigning*. Lignende fenomener kan vi også se i Israel. Da velgerne i Israel gikk til valgurnene i oktober 2022, var det fjerde gangen på fem år at israelerne måtte ta stilling til hvordan Knesset

skulle se ut. De mange valgene reflekterer den høye temperaturen i israelsk politikk, og at det er vanskelig å samle et styringsdyktig flertall.

Sterk polarisering kan i noen grad utligne nedgang i valgdeltagelse; hvis det er mye som står på spill og klare alternativer, vil velgerne lettere kunne motiveres til å stemme. I USA har man under Donald Trumps aktive periode i politikken observert en høyere valgdeltagelse enn trenden tilsa forut for Trump. I Israel har man ved de siste fire valgene ikke hatt en tydelig nedgang i valgdeltagelsen. Men tre av 10 israelere velger å ikke delta i valgene. I USA er valgdeltagelsen enda lavere, og det er rimelig å anta at valgtrøtthet spiller en rolle, all den tid amerikanere i mange delstater blir bedt om å stemme over veldig mye. Samtidig som velgerne i flere delstater i USA opplever utfordringer med å benytte seg av stemmeretten, som følge av problemer knyttet til registrering eller stemmeavgivning.

Både Israel og USA er politisk vesentlig forskjellig fra Norge og Norden. Den politiske kulturen og det politiske systemet gjør at man vanskelig kan overføre erfaringene direkte, men utfordringer knyttet til valgtrøtthet og polarisering er neppe noe Norge og Norden er immune mot.

En annen side ved valg og valgkamper er at det påvirker den løpende samfunnsdebatten og partienes adferd. Dersom valg avholdes med korte intervaller, for eksempel annet hvert år, vil også mediene og partiene i større grad påvirkes av valg, i den forstand at incentivene for å prioritere kortsiktige og populære saker blir enda sterkere enn hva tilfellet er ved sjeldnere valgcyklus.

Kortere valgintervaller gjør det vanskeligere å få til tverrpolitiske reformer knyttet til trygder, pensjoner og skatt; saker hvor landet er best tjent med forutsigbare rammer over tid. Noe tverrpolitiske kompromiss er et middel til å sikre.

Valglovutvalget

Spørsmålet om hvordan vi best kan gjennomføre valg i Norge ble utredet i *NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov*. Utvalget leverte sin utredning i juni 2020, og forslaget til ny valglov ble behandlet i Stortinget våren 2023. Blant spørsmålene som drøftes i valglovutvalget er felles valgdag versus separate valgdager. Et flertall i utvalget (alle utenom ett medlem) går inn for å beholde ordningen med separate valgdager.

Dette gjør de av flere grunner.

For det første argumenterer flertallet med at det er viktig at det ikke går for lang tid mellom valg, ettersom det gjør at det går lang tid før man kan ansvarliggjøre politikerne ved valg. I tillegg uttrykker flertallet bekymring over konsekvensen for unges involvering, ved at enkelte førstegangselgere kan være 22 år gamle før de får stemme første gang.¹⁹

Disse argumentene fremstår ikke som tungtveiende.

Premisset om at regjeringen kan ansvarliggjøres i lokalvalg er tvilsomt. Den formelle ansvarliggjøringen, både lokalt og nasjonalt, skjer hvert fjerde år, ettersom det er da velgerne de facto stemmer over politikerne som sitter ved makten – enten på Stortinget eller i kommuner og fylkesting, noe også

mindretallet i utvalget, representert ved Anders Anundsen, påpeker.²⁰ Men hvis vi aksepterer premisset om at lokalvalg bidrar til å ansvarliggjøre regjeringen, så har denne ansvarliggjøringen en vesentlig nedside, ettersom valgene bidrar til at partiene blir mer kortsiktige - nettopp fordi de blir ansvarliggjort.

Det faktum at regjeringen og politikerne ansvarliggjøres hele tiden, i mediene, av opposisjonen og av velgerne gjennom meningsmålinger, bidrar til at det blir vanskeligere å tenke og opptre langsiktig.

Et annet argument for valg hvert annet år som utvalgets flertall vektlegger, er hensynet til kompetanse ved valggjennomføringen, nærmere bestemt at det blir vanskeligere å opprettholde kunnskapen i kommunene om hvordan valg gjennomføres. På et helt generelt nivå er det åpenbart lettere å opprettholde kompetanse, jo oftere man gjør noe. Samtidig fremstår heller ikke denne innvendingen som spesielt overbevisende. Det er fullt mulig å gjennomføre øvelser, kurs og treninger mellom valgene for å vedlikeholde og utvikle kunnskap om valggjennomføring.

Den tredje innvendingen fra flertallet i valglovutvalget er mer tungtveiende, og dreier seg om hensynet til lokalpolitiske saker. Som flertallet understreker i sin argumentasjon, er det sannsynlig at rikspolitikken, ved felles valgdag, i enda større grad vil dominere mediebildet og debatten.²¹ Regjeringen lener seg i sin proposisjon om ny valglov²² på flertallet i utvalget, og uttrykker sin bekymring for at felles valgdag vil undergrave interessen for lokale spørsmål og engasjement.

Denne bekymringen er lett å forstå. Det er riktignok, som også utvalget påpeker, usikkert hvor stor denne effekten eventuelt ville være. Allerede i dag har lokalvalg et sterkt rikspolitisk preg og fungerer ofte som en temperaturmåler på den sittende regjering. Det er sannsynlig at denne dynamikken vil forsterkes med en felles valgdag, men det er usikkert hvor sterk denne effekten vil være. I den svenske utredningen om felles valgdag ble det, under henvisning til at norsk lokalvalg allerede er sterkt preget av rikspolitikk, argumentert for at det var liten grunn til å tro at separate valgdager i Sverige ville styrket den lokalpolitiske debatten. Denne fremstillingen av norsk politikk ble kritisert av Bergh og Haugsgjerd:

Samlet sett tegner nyere norsk lokaldemokratiforskning et bilde av norsk lokalpolitikk som harmonerer lite med den svenske beskrivelsen av norske forhold. Basert på en gjennomgang av samtlige seks lokaldemokratiundersøkelsene fra 1995 til 2015 finner Bjørklund (2017) at lokale saker spiller en større rolle for velgernes valg av parti enn rikspolitiske saker, og han finner at valgkampen i de enkelte kommuner i større grad kjennetegnes av lokalpolitiske enn rikspolitiske saker. Dessuten viser han at betydningen av det lokale både for velgernes begrunnelse for valg av parti og valgkampens preg av saker, er styrket over tid.²³

Selv om norske lokalvalg i større grad enn det svenske lokalvalget preges av lokalpolitiske saker, er det usikkert hvordan en felles valgdag i Norge ville påvirket velgernes holdning til og vurdering av lokalpolitiske saker. En felles valgdag vil ha den fordel at lokalpolitikk og rikspolitikk kan ses i sammenheng, all den tid mye av det lokalpolitiske handlingsrommet defineres av Stortinget. Det gjelder både økonomisk handlingsrom og lovpålagte oppgaver. Velgerne vil kanskje lettere kunne ansvarliggjøre politikere på begge nivåer samtidig, noe som vil være formålstjenlig, siden lokalpolitikk defineres av hva regjeringen og Stortinget til enhver tid bestemmer seg for.

Avslutning

Det er ingen grunn til å overdrive utfordringene for demokratiet i Norge. Tilliten til institusjonene og valgordningen er høy. Det er videre grunn til å understreke at vi allerede har et begrenset antall valg, slik at risikoen for fenomenet valgtrøtthet er mindre i Norge enn i mange andre demokratier. Vi lever i et av de best fungerende demokratiene i verden, og det betyr at vi skal være varsomme med å foreta endringer som ikke er nøye gjennomtenkt.

En av de store utfordringene i et demokrati, også det norske, er hvordan valg og valgkamper påvirker den løpende politiske debatten, og påfølgende partienes adferd. Når valg avholdes annet hvert år, rettes mediernes fokus raskere på valget og det politiske spillet og valgkamprelaterte saker, mens de mer langsiktige, viktige sakene havner mer i bakgrunnen.

Et kortere intervall mellom valgene forsterker de negative incentivene i form av kortsiktig fokus på populære saker, samtidig som incentivene for tverrpolitiske reformer og langsiktighet svekkes. Denne tendensen forsterkes gjennom økt fokus på meningsmålingene mellom valgene. Et siste poeng er at dette fenomenet rammer særlig de tradisjonelle styringspartiene, eksempelvis Arbeiderpartiet (Ap). Dersom Ap over tid opplever svake meningsmålinger, vil de overnevnte utfordringene forsterkes ved korte valgintervaller. Det er selvsagt ikke slik at felles valgdag, og valgsyklus hvert fjerde år, løser alle problemene, men en lengre periode mellom valg styrker incentivene for langsiktighet.

En annen utfordring for valgordningen, især ved lokalvalg, er manglende oppslutning i form av lav valgdeltagelse. All den tid det er enkelt å stemme i Norge, og valgoppslutningen ikke blir mye lavere enn i dag, bør vi ikke overdrive denne utfordringen. Men det bør absolutt være et mål å øke oppslutningen om valget. Derfor burde vi se på endringer som kan bidra til å øke deltagelsen. Det er det god grunn til å tro at felles valgdag vil gjøre. En nedside ved felles valgdag er at det sannsynligvis svekker det lokalpolitiske engasjementet dersom valget avholdes samtidig med stortingsvalget.

En konkret helhetsvurdering, særlig knyttet til langsiktighet i politikken og økt valgdeltagelse, tilsier at en felles valgdag, slik de har i Sverige, vil ha større fordeler enn ulemper i Norge.

Civita er en liberal tankesmie som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjonsforfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på eirik@civita.no eller civita@civita.no.

Noter

- 1 <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Storting-og-regjering/Folkestyret/>
- 2 Valgloven: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-28-57>
- 3 Valgene er ikke avholdt samme år, men har en syklus på fjerde år. I Norge er dataene hentet for valgene mellom 2003–2019, I Danmark 2005–2021 og Sverige 2006–2022.
- 4 I Norge er det en lang periode med forhåndsteming og mange stemmelokaler som gjør det særs enkelt å avgi stemme.
- 5 <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/yR885e/hvor-dypt-stikker-vaar-stoette-til-demokratiet>
- 6 Hensikten med sperregrense er å unngå for mange partier, slik at det blir vanskelig å styre. I Norge er sperregrensen på 4 prosent, hvilket avgjør om man kvalifiserer for utjevningsmandater. Se SNL for mer info: <https://snl.no/sperregrense>
- 7 Det finnes også andre måter å gjennomføre valg på, f. eks preferansevalg. Se Wikipedias engelske artikkel om fenomenet for mer info: https://en.wikipedia.org/wiki/Ranked_voting
- 8 Næss, Hans Eivnd m.fl, Folkestyre i by og bygd: norske kommuner gjennom 150 år, Universitetsforlaget 1983.
- 9 See SSB for nærmere oversikt: <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/stemmeberettigede-valgordninger-og-valgdeltakelse-siden-1815>
- 10 Se Store Norske Leksikon for nærmere oversikt: <https://snl.no/fylkesting>
- 11 Fra Store Norske Leksikon: <https://snl.no/kommunestyre>
«Antall medlemmer i et kommunestyre avhenger av befolkningsstørrelsen i kommunen. Ifølge kommuneloven skal kommuner med mindre enn 5000 innbyggere velge minst 11 representanter til kommunestyret, og den nedre grensen stiger til 19 for kommuner med mellom 5000 og 10 000 innbyggere, 27 for kommuner med mellom 10 000 og 50 000 innbyggere, 35 for kommuner med mellom 50 000 og 100 000 innbyggere og minimum 43 representanter for kommuner med over 100 000 innbyggere. Det er ikke satt noen øvre grense for antall representanter i kommunestyret.»
- 12 NOU 2020: 6. Vedlegg 5.
- 13 Ibid. Kapittel 6.
- 14 Ibid. Kapittel 8.
- 15 SOU 2001:65. Side 19.
- 16 NOU 2020: 6. Vedlegg 5. Kapittel 6.
- 17 Ibid.
- 18 SOU 2001:65. Side 89.
- 19 NOU 2020: 6. Side 137.
- 20 Ibid.
- 21 Ibid.
- 22 Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) Prop. 45 L (2022–2023).
- 23 NOU 2020: 6. Vedlegg 5. Kapittel 6.